

Formale lingvistiske teorier

SUSANNE ANNIKKI KRISTENSEN

ABSTRACT

Denne artikel opstiller ikke i første omgang et modsætningsforhold mellem en *formel/formal* og en *funktionel* sprogbeskrivelse, som lingvister ellers ynder. Derimod opstilles et modsætningsforhold mellem det *deskriptive* og det *formale*, og det forudsættes, at de generative og (en del af) de funktionelle sprogbeskrivelser har grund i formale teorier. Dernæst behandles fire internationalt etablerede teorier, nemlig Chomskys generativisme, Lexical-Functional Grammar og Functional Grammar, suppleret med teoretiske tanker fra Functional Syntax, med særlig henblik på teoriernes syn på transitivitet. Målet er at afklare, hvad der er af forskelle og ligheder mellem de generative og funktionelle teorier om syntaks.

EMNEORD: syntaks; funktionel grammatik; formel grammatik; generativisme; Lexical-functional Grammar; Functional Grammar.

1 INDLEDNING¹

De fleste lingvister betegner sig selv som enten formelle eller funktionelle lingvister. Også i lingvistiske opslagsværker ses termerne *formal/formel* og *funktionel* ofte som modsætninger. Termen *formal/formel* defineres fx på følgende måde:

1. Pertaining to grammatical forms, as opposed to the meaning or functions of those forms. In this sense, 'formal' contrasts with functional.

1 Jeg skylder Torben Andersen, Aalborg Universitet, min anonyme fagfællebedømmer samt NyS-redaktionen en stor tak for konstruktive kommentarer til min artikel. Uden jeres hjælp ville artiklen se meget anderledes ud. Hvad der måtte være tilbage at kritisere, står alene for min regning. Dele af artiklen er skrevet på baggrund af min ph.d.-afhandling (Kristensen 2005). Afsnittet om Chomskys generativisme er en omformuleret og revideret udgave af kapitel 2 i afhandlingen, og afsnittet om Lexical-Functional Grammar er en revideret udgave af kapitel 3.

2. (of a grammar) Completely explicit; leaving nothing to be filled in by the reader. (Trask 1992: 106)
1. Based on form rather than meaning.
2. Developed as a mathematical system. (Matthews 1997: 132-133)

På dansk har vi mulighed for at benytte to forskellige oversættelser af den engelske term ”formal”, hvilket gør det muligt at skelne mellem den engelske terms to betydninger. For det første kan vi bruge begrebet *formel* om en sprogbeskrivelse, der har fokus på den sproglige form (jf. den første betydning), og for det andet kan vi anvende termen *formal* om det eksplicite, abstrakte system af symboler eller grundbegreber, der kan bruges til at beskrive fx sprog (jf. den anden betydning). Vi kan altså skelne mellem et formalt system og en formel sprogbeskrivelse, og sidstnævnte står i modsætning til en funktionel beskrivelse.

Hvis vi i de samme opslagsværker slår termen ”functional” op, vil vi se, at termen kun bliver defineret i det ene værk:

1. Pertaining to the communicative and social aspects of language use.
2. Pertaining to the grammatical purposes served by constituents, rather than to their form. [...]. 'Functional' in this sense contrasts with formal.
3. Pertaining to semantic roles and/or to grammatical relations. (Trask 1992: 110)

Det andet opslagsværk definerer derimod begreberne ”functional grammar”, der er en teori af Simon Dik (jf. nedenfor), ”functional linguistics” og ”functional syntax”. Om ”functional linguistics” hedder det i det andet opslagsværk:

Label adopted by various schools of linguistics who wish to emphasize the attention given to their theories to the functions of language in general, or to those of specific features in particular textual or other contexts. (Matthews 1997: 138-139)

Af opslagsværkerne fremgår det altså, at der er væsentlige forskelle mellem en formel og en funktionel beskrivelse af sprog. Den formelle beskrivelse har fokus på sproglig form, mens den funktionelle har fo-

kus på kommunikative og sociale aspekter ved sprogbrug. Det er dog denne artikels mål at påpege, at der også er en meget væsentlig lighed mellem de funktionelle og formelle beskrivelser, nemlig at de begge kan have baggrund i en formal teori.

For at forklare artiklens syn på lighederne mellem de funktionelle og formelle sprogbeskrivelser skal vi omkring endnu to termer, nemlig deskriptiv og formal grammatik, idet "descriptive grammar comprehensively includes facts whereas formal grammar is exclusively directed at the underlying system" (Stuurman 1996: 76). Den deskriptive grammatik, som tit ses i skolegrammatikker,² er sprogspecifikt orienteret mod at beskrive og benævne direkte observerbare fænomener. Målet med de deskriptive grammatikker er ikke at besvare teoretiske spørgsmål i stil med "hvordan er det muligt i det hele taget at tilegne sig et sprog", og "hvordan kan man beskrive en sprogbrugers sprogproduktion". Ej heller er målet at forklare eller forudsige sproglige fænomener, der ligger udenfor det direkte observerbare. Beskrivelsen går alene ud på at registrere de sproglige fænomener, som de forekommer i det specifikke sprog på et givet tidspunkt.

Den formale grammatik vil derimod beskrive og forklare et ikke direkte observerbart underliggende sprogsystem, hvorfor en formalt defineret teori må opstilles:

A scientific theory is an attempt to bind together in a systematic fashion the knowledge that one has of some particular aspect of the world of experience. The aim is to achieve some form of understanding, where this is usually cashed out as explanatory power and predictive fertility. The traditional analysis, going back to the Greeks and most recently championed by such logical empiricists as Carl Hempel and Ernest Nagel, sees theories as 'hypothetico-deductive systems', meaning that one has sets of laws bound together through the fact that, from a few high-powered axioms or hypotheses, everything else can be shown to follow as a deductive consequence. Explanation therefore is a matter of showing how things happened because of the laws of the theory. Prediction is a matter of showing how things will happen in accordance with the laws of the theory. (Honderich 2005: 1746)

2 At skolegrammatikkerne så ofte bruges præsriptivt for at lære eleverne at skrive korrekt osv., er en helt anden sag.

Den formale teori er abstrakt, sammenhængende, modsigelsesfri og opbygget af mere eller mindre eksplicitte aksiomer (eller symboler), der skal gøre det muligt at forklare og evt. forudsige fænomener. Matematik er således en formal teori. I sprogbeskrivelsen skal beskrivelsen af de specifikke sproglige udtryk bruges til at be- eller afkræfte teoriens gyldighed, og teorien kan siden bruges som forklaringsramme for de specifikke sproglige udtryk.

I den moderne forskningstradition bliver to lingvistiske tilgange ofte set som modsætninger, nemlig generativisme og funktionalisme. Modsætningen er meningsfuld, hvis sammenligningen gælder fx Noam Chomsky og Paul Hopper. Chomsky er generativist og formalist, idet han har udgangspunkt i en formal teori og et ønske om at beskrive sprogs underliggende system (jf. nedenfor). Hopper er derimod deskriptivist, idet han indenfor rammen af Emergent Grammar helt afviser tanken om et underliggende sprogsystem (Hopper 1987: 148). Med så forskellige udgangspunkter er en sammenligning (og et samarbejde) mellem Chomsky og Hopper ikke realiserbar. Der er derimod andre funktionelle teorier på markedet, som fint lader sig sammenligne med de generative, idet de også har et ønske om at beskrive det underliggende sprogsystem, og dermed har de den formale teori som sit udgangspunkt. Artiklen vil sammenligne grundtankerne i tre teorier, nemlig Chomskys generativisme, Lexical-Functional Grammar og Functional Grammar, og hvor det er formålstjenstligt, inddrages også teoretiske tanker fra Functional Syntax. I stedet for kun at fokusere på forskellene mellem teorierne, som mange lingvister ellers er tilbøjelige til, fokuserer denne artikel i lige så høj grad på lighederne.

2 GENERATIVISME

En generativ teori er en (matematisk) præcist defineret model af sprog, der kan forudsige velformede sætninger – og kun dem (Chomsky 1965) – og som kan forklare ugrammatiske sætninger som et brud på de grammatiske principper i den generative teori. I Chomsky (1957), ser vi en opdeling i *kompetence* (sprogbrugerens ubevidste grammatiske viden) og *performans* (anvendelsen af denne viden), og hovedfokus ligger på kompetence. Dertil kommer hypotesen om eksistensen af et

medfødt underliggende sprogsystem, hos Chomsky kaldet sprogevn (”the language faculty”, jf. Chomsky 1995: 167), der bygger på universalgrammatiske principper og parametre. Med universalgrammatik menes grammatiske principper, som går på tværs af i princippet alle sprog. Sprogevn antages således at være et sprogsystem, som alle mennesker uanset modersmål er født med.

2.1 Chomskys generativisme

Grundtankerne hos Chomsky er, at sprog skal betragtes som et organ (Chomsky 2000: 4), der kan ”vokse” som andre organer, og at evnen til at tilegne sig sprog er en medfødt og artsbestemt egenskab hos mennesket (Chomsky 2000: 3, 78). Sprogevn gør mennesket i stand til at tilegne sig et hvilket som helst modersmåls grammatik, idet den arbejder ud fra en række principper³ og parametre⁴ i et forløb, der går fra det universelle initiale stadium ved barnets fødsel til det fuldt udviklede eller udvoksede sprogspecifikke stadium. At have et sprog betyder i Chomskys forstand at have en mental komponent, der kan danne strukturelle beskrivelser, dvs. mentale repræsentationer af sproglige udtryk, der siden kan manifesteres verbalt eller skriftligt som output. Det er lingvistens opgave at afklare forholdet mellem de to stadier.

Sprogevn er indlejret i det kognitive system, og den kan overordnet opdeles i et mentalt leksikon og et komputationssystem (dvs. syntaks). Komputationssystemet (Chomsky 2000: 78) sørger for, at leksikonets informationer bliver tilgængelige for performanssystemerne (dvs. taleorganerne, hukommelsessystemerne osv., der gør sprogproduktion og -fortolkning mulig) ved at trække informationerne ud af leksikonet og sammensætte disse til strukturelle beskrivelser, som vha. performanssystemet manifesteres i sproglige udtryk (Chomsky 2000: 27).

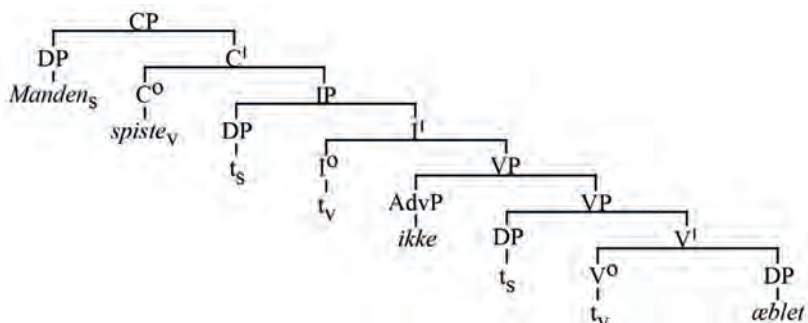
For at kunne beskrive sprogevnens ikke direkte observerbare initiale stadium må man studere det sproglige ”output”, dvs. det tilegnede

3 Et universelt princip kunne være, at en frase i X-bar-systemet (jf. nedenfor) altid skal have et hoved (Platzack 1998: 31). Et hoved er så at sige kerneordet i frasen; i en VP (for Verb Phrase) er hovedet et verbum (med symbolet V⁰), og i en NP (for Noun Phrase) er hovedet et substantiv (med symbolet N⁰).

4 Et parameter kunne fx være placeringen af objektet enten før eller efter verbet. Under sprog-tilegnelsen skal barnet i en ubevidst proces og ud fra et relativt begrænset empirisk materiale (der tilmed kan indeholde fejl) afgøre objektets placering i det kommende modersmål – hvis objektet placeres efter verbet, skal muligheden for placering før verbet udraderes.

sprog, og på den måde fungerer beskrivelsen af sproglige fænomener som en beskrivelse af og en forklaring på sprogens arbejde. Det sproglige output beskrives vha. en træstruktur af binære par, kaldet X-bar-systemet (Platzack 1998), der er en formal repræsentation af komputationssystemets arbejde. X-bar-systemet er her vist med den aktive eksempelsætning *manden spiste ikke æblet*.

FIGUR 1. BESKRIVELSE VHA. X-BAR-SYSTEMET

De leksikalske størrelser er blevet trukket ud af leksikonet, forsynet med leksikalske kategorier (fx V for Verb) og bundet sammen i knudepunkter, kaldet projektioner (som fx V' for Verb-bar) og maksimalprojektioner (som fx VP for Verb Phrase). Den nederste maksimalprojektioner er at betragte som en universel grundstruktur, hvor subjektet, objektet og det finitte verbum i første omgang optræder, før de evt. flytter længere op i strukturen. De leksikalske størrelser rummer informationer om forskellige grammatiske egenskaber ("features"), og disse træk bliver siden tiltrukket af funktionelle projektioner som fx CP (for Complementizer Phrase) og IP (for Inflectional Phrase) med tilsvarende grammatiske egenskaber mhp. tjekning. Verbet *spiste* har fx en finithedsegenskab, som det får tjekket i CP, og en tempusegenskab, som det får tjekket i IP. Når de leksikalske størrelser flytter højere op i strukturen, efterlader de sig spor (t for "trace"). Spor er tomme kategorier (Radford 1997: 273), der her for nemheds skyld er forsynet med et grammatisk symbol (fx s for subjekt), for at det er muligt at følge flytningerne. Med en tom kategori menes, at der på den pågældende plads i træstrukturen ikke optræder et synligt leksikalsk element, men

den tomme kategori er en art ”skygge” eller en kopi af det leksikalske element og rummer samme grammatiske egenskaber (Radford 1997: 111). Tjekning går ud på at afgøre, om sætningen er grammatisk korrekt eller ej, dvs. om konstruktionen er velformet, idet målet for den generative teori er at forudsige velformede sætninger (jf. ovenfor).

Hos Chomsky er grammatik og sprogbrugerens fornemmelse for grammatisk velformethed i fokus, og det grammatiske system betragtes som autonomt (Chomsky 1977: 37-44). Autonomitesen betyder, at det ifølge Chomsky ikke er nødvendigt at inddrage andre (autonome) systemer i beskrivelsen af de grammatiske strukturer. Semantik og pragmatik kan altså udelades, når det skal afgøres, om Chomskys vel nok mest kendte eksempelsætning ”colorless green ideas sleep furiously” er grammatisk korrekt (dvs. velformet) eller ej. En sætnings grammatikalitet afgøres således ikke af, om den er semantisk meningsfuld (Chomsky 1998: 138), eller om den er passende i forhold til en sproglig kontekst, men grammatikaliteten afgøres alene vha. grammatik, idet: ”any search for a semantically based definition of ”grammaticalness” will be futile” (Chomsky 1957: 15). Det betyder ikke, at semantik slet ikke har nogen plads hos Chomsky – argumentstruktur og semantiske roller (hos Chomsky kaldet ”theta-roller”) spiller en væsentlig rolle for etableringen af en VP i X-bar-systemet, men det er ikke det samme som at sige, at grammatikalitet og velformethed er bundet op på semantik eller pragmatik.

Sammenfattende kan det om Chomskys generativisme siges, at det er en formal teori om grammatik, idet dens mål er at beskrive den ikke direkte observerbare sprogbevne, der bygger på universalgrammatiske principper og parametre. En generativ sprogbeskrivelse er derfor en systembeskrivelse, idet beskrivelsen af de sproglige data skal bruges til at beskrive sprogbevn. De sproglige data behøver ikke at være naturlige sproglige data i en diskursiv sammenhæng, men teoretikerens konstruerede, kontekstfrie eksempler anses for velegnede data, idet teoretikeren kan trække på sin egen fornemmelse for dataenes velformethed. Hos Chomsky er syntaks autonomt idet andre autonome systemer ikke er nødvendige for beskrivelsen af de grammatiske strukturers velformethed.

2.2 *Lexical-Functional Grammar*

Selvom begrebet *funktionel* indgår i navnet, er LFG en generativ teori, der som Chomsky tager udgangspunkt i antagelsen om en universalgrammatik, ligesom målet for beskrivelsen er sprogbrugerens kompetence og ikke dennes performans (Kaplan og Bresnan 1995: 29). Ligesom hos Chomsky tjener beskrivelsen af de sproglige data til at beskrive det underliggende sprogsystem, og i LFG sker beskrivelsen gennem en model bestående af tre dimensioner: argumentstruktur (a-struktur), konstituentstruktur (c-struktur) og funktionel struktur (f-struktur). De tre dimensioner arbejder parallelt (Neidle 1996: 224), men f-strukturen fungerer som et bindeled mellem de to andre strukturer, og dermed som en funktion i matematisk forstand (jf. nedenfor), samtidig med at f-strukturen repræsenterer de grammatiske funktioner i en sætning – begrebet funktion/funktionel har altså en dobbeltbetydning i LFG (Kaplan og Bresnan 1995: 37).

Bresnan karakteriserer a-strukturen som en grænseflade mellem en prædikators semantik og syntaks, idet:

Argument structure encodes lexical information about the number of arguments, their syntactic type, and their hierarchical organization necessary for the mapping to syntactic structure. It is therefore fundamentally a lexical syntactic construct, not a semantic one. (Bresnan 2001: 304)

A-strukturens udgangspunkt er en prædikator, fx et verbum, og de til verbet knyttede semantiske roller. Til en prædikator som fx *spise* er der knyttet to semantiske roller:

- (1) 'spise' <agent, patient>

De semantiske roller i a-strukturen skal siden kobles sammen med de grammatiske funktioner (dvs. ledfunktioner som subjekt, objekt osv.) i f-strukturen, hvorved der sker mapping fra a-strukturen til f-strukturen (Bresnan 2001: 302). Mappingproceduren sker ved, at den mest prominente semantiske rolle mappes over på subjektet. Det antages således, at de semantiske roller udtrykker et prominenshierarki (læses fra venstre mod højre):

- (2) agent > beneficiary > experiencer/goal > instrument > patient/
theme > locative (Bresnan 2001: 307)

Ved prominens forstås: “Role prominence is explained by Schachter (1977: 282) as belonging to the NP whose referent the speaker views as “being at the center of events.”” (Findlay 2016: 261). I hierarkiet i (2) er agenten den rolle, som er mest central for begivenhederne, mens lokationen er mindst central.

Også blandt de grammatiske funktioner i f-strukturen er der et prominenshierarki, baseret på markerethed:

- (3) SUBJ > OBJ > OBJ_θ > OBL_θ (Bresnan 2001: 309)⁵

Subjektet er den mest umarkerede og prominente funktion, mens den oblikke funktion er den mest markerede og ikke-prominente funktion.

Ved mappingproceduren mellem a- og f-struktur bliver den mest prominente semantiske rolle relateret til den mest prominente grammatiske funktion, der er tilgængelig. I en aktiv konstruktion som *manden spiste æblet*, gælder det derfor, at agenten bliver relateret til subjektet, som altid skal forekomme i sætningen (jf. ”general principle of completeness”, se nedenfor), og patienten bliver relateret til objektet. Var konstruktionen derimod passiv som *Æblet blev spist* (*spise* <patient>), ville mappingproceduren sikre, at patientrollen blev knyttet til subjektet, mens agentrollen ofte ikke udtrykkes eller udtrykkes med en præpositionsforbindelse (fx *af manden*). Bemærk, at de forskellige mappingprocedurer mellem aktive og passive konstruktioner sker som følge af, at *spise* lagres på to forskellige måder i leksikonet – i en aktiv og en passiv variant. I LFG er forskellen mellem aktiv og passiv ikke et transformationsspørgsmål som hos Chomsky, men derimod en forskel i leksikalsk lagring og deraf følgende forskellig mapping til de grammatiske funktioner (Falk 2001: 93ff.).

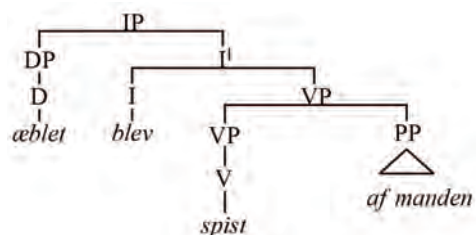
C-strukturen minder om Chomskys X-bar-system, men der er dog et par væsentlige teoretiske forskelle. For det første skal LFG’s træstruk-

5 De grammatiske funktioner udgøres af subjektet (SUBJ), objektet (OBJ), det indirekte objekt (OBJ_θ) og den oblikke funktion (OBL_θ), som i dansk fx ses ved en præpositionsforbindelse (fx *Peter gav gaven til Pia*).

turer overholde økonomiprincippet (Bresnan 2001: 91), der medfører, at LFG for en stor del forkaster tomme kategorier, og dermed beskriver c-strukturen udelukkende ”synlige” syntaktiske aspekter. For det andet er c-strukturen helt igennem sprogspecifik uden nogen form for universel grundstruktur, hvorfra noget skal flyttes gennem transformationer.

Beskrivelsen af c-strukturen i *Æblet blev spist af manden* ville se ud som følger:

FIGUR 2. C-STRUKTUR-REPRÆSENTATION I LFG

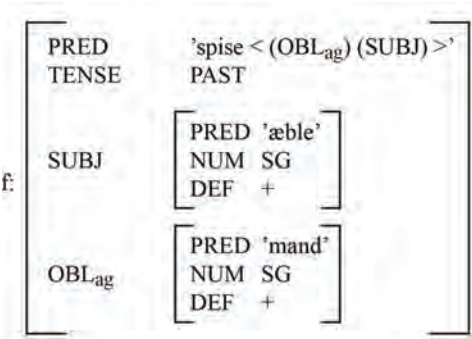
Vi ser nogle klare lighedspunkter i forhold til den generative træstruktur, men den mest synlige forskel er, at der ikke foregår flytninger, der medfører tomme kategorier i LFG’s træstruktur.

Informationerne fra a- og c-strukturen skal mappes ind i f-strukturen, der for det første antages at være universel, og for det andet at være en funktion i matematisk forstand. I f-strukturen kombineres attributter med værdier. Attributterne er inddelt i sproglige træk og grammatiske funktioner. Trækkene udgøres af elementer som NUM(ber for tal), DEF(iteness for bestemthed) og TENSE (tempus), mens de grammatiske funktioner udgøres af argumentfunktioner som SUBJ og OBJ osv. og ikke-argumentfunktioner som ADJ(unct), FOKUS og TOPIC (Falk 2001: 57-58). TOPIC og FOCUS vedrører grammatikaliseret informationsstruktur, idet TOPIC udtrykker gammel information, mens FOCUS udtrykker ny. Når mapping-proceduren fra a- og c-strukturerne ind i f-strukturen har fundet sted, består f-strukturen af en række attributter, der hver er blevet kombineret med en værdi (jf. nedenfor).

I f-strukturen bliver der stillet en række krav om velformethed, hvoraf ”uniqueness conditions” (Bresnan 2001: 47) og ”general principle

of completeness” (Bresnan 2001: 21) er de væsentligste. Ved ”uniqueness conditions” er kravet, at en attribut kun kan kombineres med en enkelt værdi, men to attributter kan godt have samme værdi, hvilket ses ved nominalfraser, hvor hovedet og komplementet kan tilskrives samme værdi.⁶ Ved ”general principle of completeness” skal det sikres, at verbalet får opfyldt sit krav om, at der som et minimum er et element, der kan udfylde SUBJ-funktionen. Hvis disse krav ikke er opfyldt, betragtes konstruktionen som ufuldkommen (Falk 2001: 61). Efter at mappingproceduren er færdig, vil f-strukturen for vores konstruktionen se ud som følger:

FIGUR 3. F-STRUKTUR-REPRÆSENTATION I LFG

Fra a-strukturen kommer informationer om det leksikalske element *spise* og om elementets interne argumentrelationer, der gennem mappingproceduren er blevet koblet sammen med f-strukturens grammatiske funktioner. Fra c-strukturen kommer informationerne om konstituentrelationer samt fx den rigide ordstilling i dansk. Den samlede f-struktur markerer altså, at der i konstruktionen indgår en prædikator, der står i præteritum, og som kan have to argumentfunktioner – et subjekt og en oblik med den tematiske rolle agent. Både subjekt og oblik udtrykker morfologisk bestemthed (markeret ved DEF +) og singularis (markeret ved NUM SG).

6 Et tydeligt eksempel herpå kan findes i svensk, hvor der som bekendt er dobbelt bestemmelse: *den boken*, idet både artiklen og substantivet udtrykker bestemthed. I f-strukturen ville både artiklen og substantivet altså have værdien + ved DEF.

LFG viser sig at være en generativ teori, der ligesom Chomskys teori arbejder ud for tesen om universalgrammatik. Også i LFG er der fokus på kompetence fremfor performans, idet beskrivelsen af de konstruerede sproglige data betragtes som systembeskrivelser. I modsætning til Chomskys teori består LFG af tre sproglige dimensioner, a-, c- og f-struktur, der arbejder autonomt, men f-strukturen kommer samtidig til at fungere som et bindeled mellem a- og c-strukturerne, idet informationerne fra a- og c-strukturen skal mappes ind i f-strukturen for fortolkning. I f-strukturen stilles der endvidere en række krav om velformethed, ligesom vi så krav om velformethed hos Chomsky.

3 FUNKTIONALISME

Den funktionelle tilgang udgøres af en noget broget gruppe af teorier med mange forskellige syn på, hvad den funktionelle sprogbeskrivelse skal beskæftige sig med og hvordan. De teoretiske udgangspunkter strækker sig fra de deskriptivt orienterede teorier, der ikke anerkender et underliggende sprogsystem (jf. nedenfor), til formale teorier, der accepterer universalgrammatik, men som ikke accepterer syntaksens autonomi (Newmeyer 2010: 302). Johanna Nichols laver en overordnet karakteristik af de funktionelle tilgange:

[Functional grammar] analyzes grammatical structure, as do formal and structural grammar, but it also analyzes the entire communicative situation: the purpose of the speech event, its participants, its discourse context. Functionalists maintain that the communicative situation motivates, constraints, explains, or otherwise determines grammatical structure, and that a structural or formal approach is not merely limited to an artificially restricted data base, but is inadequate even as a structural account. (Nichols 1984: 97)

For en funktionalist gælder det altså, at de kommunikative situationer determinerer sprogbrugernes grammatiske strukturer, og at sprogbrug kommer i fokus. Det får konsekvenser for funktionalistens arbejde:

Functionalist work, then, is not addressed to formulating grammar-internal principles characterizing the well- or ill-formedness of a set of sentences. Instead,

a generalization about grammatical patterning might be attributed to the most orderly or efficient means of conveying information, the desirability of foregrounding or backgrounding events in the discourse, the speaker's desire for economy, the hearer's demand for clarity, or cognitive propensities not specific to language, such as a general preference for iconic over arbitrary representations, and so on. (Newmeyer 1998: 10-11)

For at skabe klarhed og struktur over de mange forskellige funktionelle tilgange, inddeler Johanna Nichols (1984: 102ff.) teorierne i tre grupper: konservative funktionalister, moderate funktionalister og ekstreme funktionalister; en inddeling, der også genfindes hos Van Valin (2001: 329ff.).

3.1 Kunos funktionalisme

Konservative funktionalister har som mål blot at tilføje funktionelle principper til sproglige analyser, som fx kunne være Chomskys generative analyser, idet der i princippet ikke er konflikt mellem de generative og konservativt funktionelle beskrivelser (Kuno 1987: 1), heller ikke hvad angår målet om at beskrive kompetence fremfor performans. Susumu Kuno repræsenterer gruppen af konservative funktionalister, og indenfor rammen af *Functional Syntax* arbejder Kuno med en konstruktions acceptabilitet. Eksempler på acceptabilitetens anvendelighed ses i forholdet mellem aktive og passive konstruktioner:

- (4) a. *Peter slog Yrsa*
b. *Peter slog sin kone*
c. *Yrsa blev slået af Peter*
d. *Yrsa blev slået af sin mand*

For Kuno handler forholdet mellem aktiv og passiv om synsvinkler og empati.⁷ Et subjekt udgør synsvinklen, hvorfra en situation ses. (4a) kan derfor karakteriseres som en objektiv beskrivelse af en situation, hvor synsvinklen ligger hos subjektet, *Peter*, mens (4b) ses fra Peters

7 Hos Kuno defineres empati således: "Empathy is the speaker's identification, with varying degrees (ranging from degree 0 to 1), with a person who participates in the event that he describes in a sentence" (Kuno og Kaburaki 1977: 628).

synsvinkel og med empati for Peter, idet Yrsa beskrives som Peters kone snarere end at blive benævnt ved sit eget navn (Kuno og Kaburaki 1977: 627ff.). I (4c), der er en passiv konstruktion, er synsvinklen placeret hos *Yrsa*, og i (4d) er også empatien placeret hos *Yrsa*, fordi Peter bliver beskrevet som *Yrsas mand*. En konstruktion som

(5) *så slog Yrsas mand sin kone*

er derimod ifølge Kuno og Kaburaki (1977: 639) grammatisk korrekt, men pragmatisk uacceptabel, fordi den bryder med ”The Ban on Conflicting Empathy Foci”, der siger: ”A single sentence cannot contain logical conflict in empathy relationships” (Kuno og Kaburaki 1977: 632). Synsvinklen er placeret hos Yrsas mand (dvs. Peter), der er subjekt, og derfor burde empatien også være hos Peter, men empatien er placeret hos Yrsa, fordi Peter benævnes som Yrsas mand. Dermed opstår der en konflikt mellem synsvinklen og størrelsen, for hvem taleren har empati. Kuno accepterer altså den formale teoris principper om, at målet for sprogbeskrivelsen er det underliggende sprogsystem, og samtidig accepteres et generativt begreb som grammatisk velformethed. Kuno tilføjer dog med det pragmatiske begreb acceptabilitet en funktionel dimension til sin sprogbeskrivelse.

3.2 Hoppers funktionalisme

Ekstreme funktionalister som Paul Hopper afviser for en stor del tanken om struktur og syntaktiske begrænsninger, idet grammatiske regler alene baseres på funktion (Nichols 1984: 103). I *Emergent Grammar* er grammatik noget, der ”dukke op”, når sprog bruges, og som ikke eksisterer a priori i sprogbrugerens hjerne; herved står Hopper i kontrast til generativisternes syn på universalgrammatikken. Hopper har diskurs som sit omdrejningspunkt,⁸ og diskurs lader sig ikke analysere alene ved grammatiske regler/begrænsninger eller på forhånd fastlagte syntaktiske kategorier (Hopper 1987: 141). Syntaks betragtes som se-

8 Når diskurs og sprogbrug er omdrejningspunktet for teoridannelsen, giver det næsten sig selv, at de sproglige data ikke kan udgøres af analytikerens kontekstfrie og konstruerede sætninger, men de må derimod udgøres af naturlige sætninger i en kontekst (Hopper 1988: 120). Herved adskiller de ekstreme funktionalister sig fra generativisterne, som fint kan acceptere analytikerens egne eksempler som data.

kundært i forhold til diskurs (Hopper 1988: 121), idet syntaks ikke kan ses uafhængig af konteksten; igen et punkt, som især Chomsky ville være uenig i (jf. afsnit 2.1.). Hopper forudsætter således, at de sproglige former konstituerer diskursen, og at diskursen lægger begrænsninger på, hvilke sproglige former der kan forekomme. Set i forhold til den tidligere behandlede distinktion mellem en deskriptiv og en formal sprogbeskrivelse, må Hopper siges at være deskriptivt orienteret; en karakteristik, der især kommer i stand pga. Hoppers afvisning af eksistensen af en underliggende sproglig struktur.

3.3 Functional Grammar

Simon Dik er moderat funktionalist, og han sætter sig som mål at opstille en universel model over en sprogbrugers produktion og fortolkning af sproglige udtryk (Dik 1989a: 1). For Dik er det væsentligt, at sprog altid bruges i en kontekst (Dik 1989a: 5), og derfor kan det sproglige udtryk aldrig beskrives uafhængigt af eller isoleret fra hverken konteksten eller sprogbrugerne. Heraf følger, at sprogsystemet ikke kan være autonomt:

The language system, therefore, is not considered as an autonomous set of rules and principles, the uses of which can only be considered in a secondary phase; rather it is assumed that the rules and principles composing the language system can only be adequately understood when they are analyzed in terms of conditions of use. (Dik 1991: 247)

Dette grundsyn får konsekvenser for den sproglige model, idet den nødvendigvis må involvere både grammatik, semantik og pragmatik (jf. nedenfor).

Dik antager i sin teoridannelse, at en sætning består af en abstrakt og underliggende struktur, som manifesteres i et sprogligt udtryk gennem en række udtryksregler:

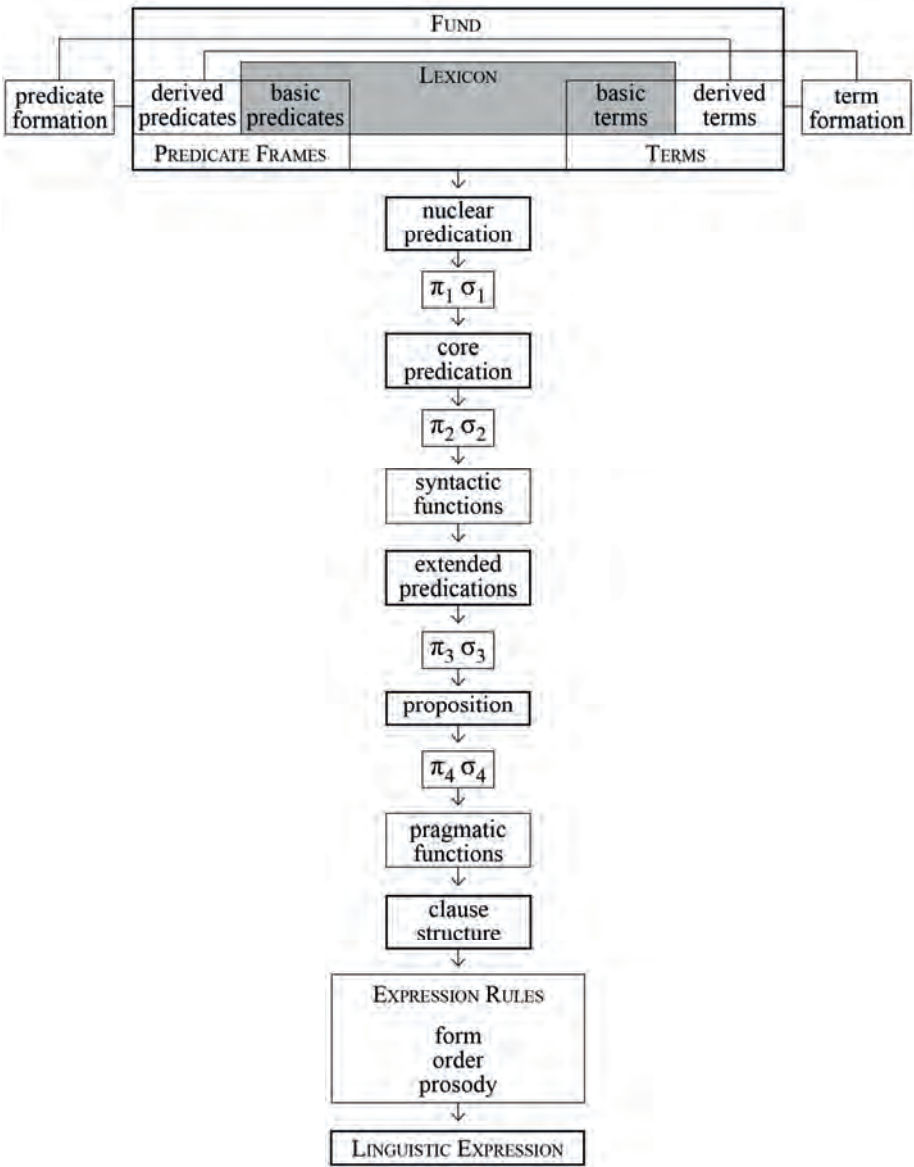
[W]e assume that each clause must be described in terms of an abstract underlying clause structure, which is mapped onto the actual form of the corresponding linguistic expression by a system of expression rules, which determine the form, the order, and the intonation pattern of the constituents of the underlying clause structure. (Dik 1989a: 49)

Den abstrakte underliggende struktur er at betragte som en lagstruktur eller en kinesisk æske bestående af fem sproglige niveauer, nemlig "Clause", "Proposition", "Extended Predication", "Core Predication" og "Nuclear Predication" (Dik 1989a: 50; jf. figur 4). På hvert af disse niveauer er der et sæt af operatorer (symbol: π), der udtrykker grammatiske informationer, og satellitter (symbol: σ), der udtrykkes vha. leksikalske elementer, ofte adverbelle udtryk (Dik 1989a: 51). Dannelsen af den underliggende struktur repræsenteres via FG-modellen over sprogbrugerens produktion og fortolkning af et sprogligt udtryk (Dik 1989a: 60).

Som en illustration af modellens opbygning tages der i det følgende udgangspunkt i beskrivelsen af konstruktionen *Ifølge bogen spiste manden æblet*:

- (6) Decl E: X: Past e: spise [V] (manden_N)_{AgSubj} (æblet_N)_{GoObj} (ifølge bogen)

FIGUR 4: SIMON DIKS FG-MODEL

Fra fundamentet ('Fund') hentes en prædikatsramme (her verbalet *spise*) med oplysninger om prædikatets bøjninger, ordklasse, kvantitative og kvalitative valens, og prædikatsrammen kombineres med de to påkrævede termer, der har fået tilskrevet argumentfunktioner. Derved opstår nuklearprædikationen, hvor det sproglige udtryks handlings- eller begivenhedsramme ("State of Affairs", SoA) fastsættes, markeret ved e_i i analysen. Der er tale om en SoA af typen Accomplishment. For Accomplishment gælder følgende semantiske egenskaber: [+dyn], [+con] og [+tel]. Egenskaben [+dyn] fordrer en eller anden form for forandring eller indre dynamik, idet: "This dynamism may consist in a recurrent pattern of change all through the duration of the SoA, or in a change from some initial SoA into some different final SoA" (Dik 1989a: 107). Egenskaben [+ dyn] står i modsætning til [-dyn], hvor ingen forandring eller dynamik er tilfældet, hvilket fx ses i konstruktioner af typen: *solen er gul* og *Peter lå i sin seng*. Egenskab [+con] vedrører det første arguments mulighed for kontrol, hvilket må være tilfældet i vores konstruktion, idet Peter kan vælge, om han vil spise æblet eller ej. Sidst men ikke mindst angiver [+tel], at SoA har et naturligt slutpunkt, nemlig at æblet er blevet spist.

Dernæst klarlægges aspektuelle forhold ved SoA, hvorved kerneprædikationen opstår, og for vores konstruktion gælder det, at der er tale om en afsluttet handling.⁹ I kerneprædikationen afklares den sproglige strukturs syntaktiske funktioner, der hos Dik vedrører de forskellige perspektiver, fra hvilke en SoA kan præsenteres (Dik 1989a: 26). Dik opererer ligesom LFG med hierarkier i forbindelse med de syntaktiske funktioner, og subjektet betragtes også her som mere prominent end objektet (Dik 1989a: 37), hvorfor der altid skal forekomme et subjekt i det sproglige udtryk. Subjektet repræsenterer det primære udsigtspunkt eller perspektiv i konstruktionen, hvilket kan eksemplificeres gennem forskellen mellem aktive og passive konstruktioner:

- 7) a) *manden spiste æblet*
 b) *æblet blev spist af manden*

⁹ For at udtrykke den uafsluttede handling måtte der tilføjes satellitter som fx *sad* og eller *stod* og: *Ifølge bogen sad manden og spiste æblet.*

I den aktive konstruktion i (7a) er *manden* perspektivet, ud fra hvilket SoA ses, og *manden* er derfor subjekt (og Agent), mens SoA ses fra *æblets* perspektiv i (7b), hvorfor *æblet* er subjektet (og Goal). Der er en grundlæggende forskel på de syntaktiske og semantiske funktioner. De semantiske funktioner præciserer aktanternes rolle i SoA, mens de syntaktiske funktioner markerer aktanten, fra hvis synspunkt SoA ses, og derfor må de syntaktiske funktioner ses som en ekstra information til de semantiske funktioner.

I den udvidede prædikation placeres SoA i forhold til (ydre) 'temporale, spatiale og kognitive koordinater' (Dik 1989a: 65). I vores konstruktion er der tale om præteritum, der placerer SoA i et fortidigt tidspunkt ift. taletidspunktet, markeret ved PAST i analysen.

I propositionen undersøges de grammatiske og leksikalske tegn på afsenderens subjektive vurdering af eller holdning til (u)sikkerheden om sandhedsværdien af sit sproglige udtryk. I vores konstruktion forekommer adverbialet *ifølge bogen*, der præciserer, hvorfra afsenderen har sin viden – oplysningerne kommer fra en bog, og propositions troværdighed må derfor bero på, om den omtalte bogs forfatter er en troværdig kilde. Symbolet for propositionen er X_i i analysen.

Når propositionen er bygget, kan den kombineres med illukutionære operatorer (π_4) og satellitter (σ_4), hvorved den sproglige struktur etableres som talehandling. Dik henter inspiration til denne del af teoribygningen hos Austin (1962) og Searle (1969), idet han dog ønsker at undersøge, hvordan talehandlinger er kodet i det sproglige udtryk (Dik 1989b: 231). De illokutionære operatorer udgøres af tre forskellige (universelle) typer af sætningskonstruktioner, nemlig deklarativer, interrogative og imperative sætninger. For vores konstruktion gælder det, at der er tale om en deklarativ sætning med symbolet E_7 , hvorved forstås: "S wishes A to add the content of the linguistic expression to his pragmatic information" (Dik 1989b: 239).

Med etableringen af den sproglige struktur som en talehandling, antages det sproglige udtryks underliggende struktur at være færdigbygget. Derefter skal en række udtryksregler ("expression rules") anvendes i henhold til det specifikke sprogs grammatiske, syntaktiske og prosodiske forhold for at etablere den sproglige struktur som et sprogligt

udtryk. Her spiller et sprogligt udtryk acceptabilitet i en sproglig kontekst ind, og især to termer er væsentlige, nemlig TOPIC og FOCUS:

Topicality concerns the status of those entities "about" which information is to be provided or requested in the discourse. The topicality dimension concerns the participants in the event structure of the discourse, the "player" in the play staged in the communicative interaction. Focality attaches to those pieces of information which are the most important or salient with respect to the modifications which S[peaker] wishes to effect in P_A , and with respect to the further development of the discourse. The focality dimension concerns the "action" of the play. (Dik 1989a: 312)

Topic vedrører altså emnet for diskursen, og Fokus vedrører den (nye) information, som afsenderen finder mest interessant eller væsentlig for modtageren (jf. nedenfor), idet afsenderen ønsker at ændre eller udvide modtagerens viden på taletidspunktet (P_A). Afsenderen kan sprogligt indkode sine forventninger til modtagerens pragmatiske viden, herunder om afsenderen forventer, at TOPIC er NewTop (dvs. ny for modtageren og ny i konteksten) eller GivTop (dvs. tidligere har været introduceret, jf. Dik 1989a: 213). Dette kan fx finde sted vha. bestemt-hed, idet et nominal i ubestemt form anvendes ved NewTop, mens bestemt form anvendes ved GivTop. I vores konstruktion er der tale om bestemte former ved både *manden* og *æblet*, hvilket indikerer, at den fiktive afsender forventer, at begge størrelser er kendte for modtageren og har været brugt tidligere i konteksten.

Ved Focus er der tale om ny information (Dik 1989a: 326), dvs. information, som afsenderen ikke forventer, at modtageren kender til i forvejen, og som afsenderen finder særlig relevant eller væsentlig for modtageren. Afsenderen kan sprogligt indkode Fokus gennem bl.a. prosodi, særlig ordstilling og sætningskløvnings. Eftersom vores konstruktion er skriftsproglig (og uden en kontekst), kan vi ikke afgøre, om der er særlige prosodiske forhold, der gør sig gældende. Der er heller ikke tale om en særlig ordstilling eller en sætningskløvning, hvorfor vores konstruktion ikke kan beskrives vha. den pragmatiske funktion Focus.

Ved inddragelsen af de pragmatiske funktioner viser FG sig at være andet og mere end blot en teori om grammatik – FG er lige så meget

en kommunikationsmodel som en grammatisk model. Forudsætningen for at kunne sige noget meningsfuldt om de pragmatiske funktioner er, at man kan arbejde med større tekststykker, hvor man kan undersøge, hvad der er fx ny og gammel information, hvordan ny information introduceres i konteksten, hvordan referencen til et givent emne opretholdes i hele teksten osv. Af dette følger, at FG-beskrivelser bedst lader sig realisere, hvis de sproglige data udgøres af sammenhængende natursproglige tekststykker, hvor konteksten er kendt. Herved adskiller Diks teori sig fra de generative teorier, der gerne analyserer sætninger, som er konstrueret for at demonstrere et syntaktisk fænomen.

4 SAMMENLIGNING

Efter at jeg har præsenteret Chomskys generativisme, LFG og FG samt tanker om transitivitet i Functional Syntax, kan vi nu se på forskelle og ligheder mellem teorierne:

FIGUR 4: SAMMENLIGNING AF KERNEBEGREBER

Chomsky	LFG	Kuno	Dik
Medfødt sprog-evne og universal-grammatik	Universalgram-matik men ingen medfødt sprog-evne	Universel infor-mationsstruktur	Universel model over sprogbrugerens
Kompetence fremfor perfor-mans	Kompetence fremfor perfor-mans	Kompetence fremfor perfor-mans	Kompetence kan ikke adskilles fra performans
Velformethed	Velformethed	Acceptabilitet	Acceptabilitet
Sprogbeskrivelser er systembeskri-velser	Sprogbeskrivelser er systembeskri-velser	Sprogbeskrivelser er systembeskri-velser	Sprogbeskrivelser er systembeskri-velser
Syntaks er autonom	De sproglige dimensioner er autonome	Arbejder ikke med autonomi	Syntaks er ikke autonom
Konstruerede sproglige data	Konstruerede sproglige data	Konstruerede sproglige data	Sproglige data i diskursiv sammen-hæng
Teoriinterne kri-terier	Teoriinterne kri-terier	Teorierksterne kriterier	Teorierksterne kriterier

Som tidligere nævnt må alle teorierne betragtes som formale, idet de har som mål at beskrive sprogs underliggende system, ligesom sprogbeskrivelserne kommer til at fungere som systembeskrivelser. Dertil kommer, at alle teorierne er enige om, at noget ved sprog er universelt – de er dog ikke enige om, hvad det er. Derudover er der også en del punkter, hvor teorierne umiddelbart er uenige.

For Chomsky gælder det, at der eksisterer en universel og medfødt sprog-evne, som er en del af en sprogbrugers kompetence. Det er X-bar-systemets opgave at beskrive det sproglige output, ligesom X-bar-systemet kan forklare ugrammatiske sætninger som et brud på teoriens grammatiske principper. X-bar-systemet beskriver et sprogligt udtrykss grammatiske strukturer, og kun dem, idet autonomitesen forudsætter, at velformethed kan beskrives grammatisk uden skelen til hverken semantik, pragmatik eller for den sags skyld den diskursive sammenhæng. Derfor er det heller ikke nødvendigt at beskrive natursproglige data i en diskursiv sammenhæng, men teoretikerens konstruerede, kontekst-frie eksempler er tilstrækkelige ved teoridannelsen og ved beskrivelsen af den underliggende sproglige struktur. Dertil kommer, at Chomsky har teoriinterne kriterier (Van Valin og LaPollas (1997: 7)) for sin teoridannelse. De syntaktiske fænomener i Chomskys teori bliver alene defineret, beskrevet og forklaret vha. syntaktiske termer. Vi ser fx, at subjektet og objektet defineres ved deres indplacering i X-bar-systemet, mens der i definitionen intet nævnes om semantiske roller:

The specifier of IP is the subject of IP; the nominal complement of VP is the object of VP. (Chomsky 1995: 55)

Her står Chomsky i modsætning til Dik, som fx definerer subjektet som perspektivet, fra hvilket en SoA præsenteres. Dertil kommer, at Chomskys tjekningsprocedurer har grammatik og grammatisk velformethed som fokus, mens en konstruktions kommunikative acceptabilitet i en sproglig kontekst er udenfor Chomskys interesseområde.

LFG arbejder ligesom Chomsky (og Kuno) med universalitet og sprogbrugers kompetence fremfor performans. I LFG er det dog f-strukturens abstrakte grammatiske aspekter, som er universel, mens c-strukturen, der svarer til Chomskys X-bar-system, er sprogspecifik.

Beskrivelsen af de sproglige data tjener også i LFG til at beskrive og forklare universalgrammatikken, og modellen kan bruges til at afgøre en konstruktions manglende velformethed som brud på modellens regler. De tre sproglige dimensioner, a-, c- og f-strukturen, arbejder parallelt og dermed autonomt, og kun mappingprocedurerne kan relatere data fra en dimension til en anden. Det betyder, at en abstrakt grammatisk størrelse som SUBJ ikke defineres vha. hverken semantik eller pragmatik, som fx Dik gør. De semantiske informationer bliver mappet over på SUBJ, men de definerer ikke SUBJ. Deraf følger, at LFG ligesom Chomsky, men i modsætning til Kuno og Dik, har teoriinterne kriterier i teoridannelsen. I lighed med Dik, men i modsætning til Chomsky, involverer LFG både semantik og pragmatik i beskrivelsen af de konstruerede sproglige data; i f-strukturen finder vi fx oplysninger om både semantiske roller og grammatikaliseret informationsstruktur. Dertil kommer, at LFG i lighed med Kuno og Dik ikke arbejder med en medfødt sprogegne, som Chomsky gør.

Eftersom Kuno ikke ser sig selv som i konflikt med Chomsky, er mange af Chomskys karakteristiske træk at finde hos Kuno. Ligesom Chomsky har Kuno fokus på kompetence snarere end performans, og de sproglige beskrivelser af de konstruerede eksempler kommer til at fungere som systembeskrivelser. Der er dog også forskelle. Kuno afviser ikke direkte, at syntaks kan være autonom, men hans fokus er et andet. I modsætning til Chomsky opererer Kuno ikke med universalgrammatik men derimod med universelle diskursbegrænsninger af typen: "Pecking Order of Deletion Principle: Delete less important information first, and more important information last" (Kuno 1995: 209). Set fra Kunos perspektiv er informationsstruktur determinerende for syntaksen, idet informationsstruktur og pragmatiske funktioner kan være afgørende for, hvilke syntaktiske kategorier der kan forekomme i en given konstruktion, ligesom de kan være afgørende for en sætnings acceptabilitet i en kontekst; et synspunkt, som deles af Dik. Som vi så i behandlingen af forholdet mellem aktiv og passiv (afsnit 3.1), er synsvinkel og empati afgørende for, om en konstruktion bedømmes som acceptabel eller ej; synsvinklen og empatien skal ligge det samme sted, ellers er konstruktionen uacceptabel. Med inddragelsen af pragmatiske elementer som empati og informationsstruktur som forklaringsramme

for den sproglige beskrivelse viser Functional Syntax sig som en teori, der i lighed med Dik også trækker på teorieksterne kriterier i modsætning til generativisterne, som kun har teoriinterne kriterier.

Dik opstiller en universel kommunikationsmodel, der integrerer grammatik, semantik og pragmatik, idet FG-modellen er opbygget som en kinesisk æske, hvor et underordnet niveau er integreret i et overordnet, med pragmatik og pragmatiske funktioner som øverste niveau. Det betyder flere afgørende brud i forhold til Chomsky. For det første kan grammatik aldrig ses uafhængigt af semantik eller pragmatik, hvorfor syntaks heller ikke kan være autonom, og det betyder samtidig, at performans ikke kan adskilles fra kompetence (Dik 1991:247). Når Dik har pragmatik i fokus, skal de sproglige data naturligt nok indgå i en diskursiv sammenhæng for at være velegnede som data, og ved dataenes beskrivelse lægger Dik større vægt på acceptabilitet end på velformethed, idet konteksten er afgørende for, hvilke sproglige former der er acceptable; et syn han deler med Kuno. Af det store fokus på pragmatik følger, at Dik ligesom Kuno også har teorieksterne kriterier for sin teoridannelse. Vi ser det fx ved definitionen af subjektet, der ikke trækker på teoriinterne kriterier som fx placering i en træstruktur; subjektet defineres derimod som perspektivet, fra hvilket en SoA præsenteres – dermed involverer Dik semantik i definitionen af de syntaktiske kategorier.

Det ser umiddelbart ud til, at der mellem teorierne er flere forskelle end ligheder. Hvis vi dog ser forskellene efter i sømmene, viser det sig, at i hvert fald nogle af dem snarere må betragtes som et udslag af forskellige forskningsmæssige interesseområder end egentlige teoretiske forskelle. Yderpunkterne går fra en tilslutning til universalgrammatik til en afvisning af universalgrammatik, fra fokus på velformethed til fokus på acceptabilitet, fra synet på syntaks som autonom til en afvisning af samme, fra accept af konstruerede data til krav om diskursive data, og fra teoriinterne til teorieksterne kriterier.

Forskellen i synet på grammatik som autonom eller ej bunder formentlig i høj grad i, hvor langt man ønsker at gå i sin beskrivelse af sprog. Chomsky går ind for, at vi for en stor del kan nøjes med at beskrive et sprog grammatisk – fordi hans interesseområde er grammatik og grammatiske strukturers velformethed. Dik er derimod mere inte-

resseret i kommunikation, hvorved Dik kan siges at gå længere i beskrivelsen af sprog, end Chomsky gør – og med det interesseområde må Dik selvfølgelig involvere mere end blot grammatik i beskrivelsen. Der er formentlig ingen generativister, som vil benægte, at sprog bruges til kommunikation, men kommunikation er bare ikke en del af generativisternes interesseområde. Derfor ser vi en forskel, der mestendels bunder i spørgsmålet om, hvad og hvor meget vi skal beskrive ved sprog.

Når funktionalisterne stræber efter at beskrive kommunikation og derved sprogbrug i en kontekst, må de sproglige data nødvendigvis være af diskursiv karakter, således at den sproglige kontekst kan behandles. Generativisterne accepterer derimod teoretikerens konstruerede data, eftersom deres mål (kun) er at lave beskrivelser af grammatiske strukturer. En sådan beskrivelse kræver ikke (nødvendigvis) større natursproglige tekstmængder, eftersom generativisterne ikke har noget ønske om at beskrive sprogs pragmatiske funktioner. Igen er det altså de forskellige interesseområder, som afstedkommer forskelle mellem teorierne.

I forlængelse af ovenstående er spørgsmålet om fokus på velformethed vs. acceptabilitet også et spørgsmål om forskellige interesseområder. Ingen vil vel benægte, at en sætning kan være grammatisk korrekt, men uacceptabel i konteksten – sætningen *Halleys komet blev opdaget af Edmond Halley* kan derfor være det grammatisk korrekte svar på spørgsmålet *hvad er klokken?*, men i konteksten er svaret helt ved siden af. Ingen generativist vil benægte svarets manglende relevans, men det ligger bare ikke indenfor generativistens interesseområde at behandle sprogbrug (eller performans). På den anden side vil en funktionalist vel heller ikke benægte, at en sætning som *bogen æblet manden ifølge spiste* ikke er grammatisk korrekt eller velformet, og at det vil være overordentligt svært at finde en kontekst, hvor sætningen ville være acceptabel.

Sammenfattende kan det altså siges, at der mellem de to tilgange er mange ligheder og forskelle. Nogle af disse forskelle synes hovedsageligt at være forårsaget af forskellige forskningsmæssige interesseområder. Chomsky ønsker at beskrive sprogs grammatiske struktur – og på baggrund heraf mener han sig i stand til at sige noget om den medfødte progeevne. Han afviser ikke sprogs kommunikative funktion, men han interesserer sig blot ikke for det i sin teoridannelse. Dik vil derimod beskrive sprogs kommunikative funktion, og på den måde går Dik et

skridt videre i den sproglige beskrivelse, end Chomsky gør. Forskellene i interesseområderne medfører, at teorierne vil og gør noget forskelligt, men de er dog alle kendetegnet ved at være formale teorier og dermed ved at ville beskrive sprogs underliggende strukturer.

5 KONKLUSION

Denne artikel har behandlet forholdet mellem to generative og to funktionelle teorier. På trods af forskelle i teoridannelserne har artiklen vist, at begge tilgangene er formale teorier. Det betyder, at teorierne har en del tanker til fælles, nemlig ønsket om at beskrive sprogs underliggende system, at noget ved sprog er universelt samt synet på sprogbeskrivelsen som systembeskrivelser. Dermed står de behandlede teorier i kontrast til fx Hopper, der her må karakteriseres som deskriptivist. De mest iøjnefaldende forskelle ses mellem Chomsky og Dik, og forskellene synes at have grund i forskellige interesseområder, dvs. i hvor langt man ønsker at gå i sin beskrivelse af sprog. Teorierne går fra en tilslutning til universalgrammatik til en afvisning af universalgrammatik, fra fokus på velformethed til fokus på acceptabilitet, fra en accept af konstruerede data til krav om diskursive data, fra teoriinterne til teoriesterne kriterier osv. Hvis man alene sammenligner de to teorier, vil man nok mene, at de funktionelle og generative teoretikere aldrig ville kunne mødes eller blive enige om noget som helst. På den anden side kan man sige, at der ikke er uoverstigelige teoretiske forskelle mellem Chomsky og LFG, mellem LFG og Kuno eller mellem Kuno og Dik. En Chomsky-tilhænger ville derfor formentlig kunne etablere et meningsfuldt samarbejde med en LFG- eller Kuno-tilhænger – nabo-teorierne synes i hvert fald at have en del teoretisk tanker til fælles. Hvis artiklens præmisser accepteres, er det forfatterens ydmyge håb, at der vil opstå mange flere samarbejder mellem lingvister af forskellig teoretisk observans, end vi ser i dag.

Susanne Annikki Kristensen
Institut for Kommunikation
Aalborg Universitet
annikki@hum.aau.dk

LITTERATUR

- Austin, J.L. 1962. *How to do things with words*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Bresnan, J. 2001. *Lexical-functional syntax*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Chomsky, N. 1957. *Syntactic structures*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Chomsky, N. 1965. *Aspects of the theory of syntax*. Cambridge, MA: The M.I.T. Press.
- Chomsky, N. 1977. *Essays on form and interpretation*. Amsterdam: North-Holland.
- Chomsky, N. 1995. *The minimalist program*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Chomsky, N. 1998. *On language*. New York: The New Press.
- Chomsky, N. 2000. *New horizons in the study of language and mind*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511811937>.
- Dik, S.C. 1989a. *The theory of functional grammar. Part 1: The structure of the clause*. 2. udg., 1997, K. Hengeveld (red.). Berlin: Mouton de Gruyter.
- Dik, S.C. 1989b. *The theory of functional grammar. Part 2: Complex and derived constructions*. 2. udg., 1997, K. Hengeveld (red.). Berlin: Mouton de Gruyter.
- Dik, S.C. 1991. Functional grammar. F. Droste & J. Joseph (red.), *Linguistic theory and grammatical description*, 247-274. Amsterdam: John Benjamins.
- Falk, Y.N. 2001. *Lexical-functional grammar. An introduction to parallel constraint-based syntax*. Stanford: CSLI Publications.
- Findlay, J.Y. 2016. The prepositional passive in lexical functional grammar. D. Arnold m.fl. (red.), *Proceedings of the joint 2016 conference on Head-driven Phrase Structure Grammar and Lexical Functional Grammar, Polish Academy of Sciences, Warsaw, Poland*, 255–275. Stanford, CA: CSLI Publications.
- Honderich, T. 2005. *The Oxford companion to philosophy*. Oxford: Oxford University Press.
- Hopper, P. 1987. Emergent Grammar. J. Aske m.fl. (red.), *Proceedings of the thirteenth annual meeting of the Berkeley Linguistics Society*, 139-157. Berkeley, California: Berkeley Linguistics Society. <https://doi.org/10.3765/bls.v13i0.1834>.
- Hopper, P. 1988. Emergent Grammar and the a priori grammar postulate. D. Tannen (red.), *Linguistics in context: Connecting observation and understanding*, 117-134. Norwood, NJ: Ablex Publishing Corporation.
- Kaplan, R.M. & J. Bresnan. 1995. Lexical-functional grammar: A formal system for grammatical representation. M. Dalrymple m.fl. (red.), *Formal issues in lexical-functional grammar*, 29-131. Stanford, CA: Center for the Study of Language and Information.
- Kristensen, S.A. 2005. *Syntagmatiske strukturer. Frasestrukturelle beskrivelser af adverbelle udtryk i dansk og finsk*. Ph.d.-afhandling. Aalborg Universitet.

- Kuno, S. 1987. *Functional syntax: anaphora, discourse, and empathy*. Chicago: University of Chicago Press.
- Kuno, S. 1995. Null elements in parallel structures in Japanese. R. Mazuka & N. Nagai (red.), *Japanese sentence processing*, 209-233. Broadway: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Kuno, S. & E. Kaburaki. 1977. Empathy and syntax. *Linguistic Inquiry* 8(7). 627-672.
- Matthews, P.H. 1997. *The concise Oxford dictionary of linguistics*. Oxford: Oxford University Press.
- Neidle, C. 1996. Lexical functional grammar. K. Brown & J. Miller (red.), *Concise encyclopedia of syntactic theories*. Oxford: Elsevier. Tilgæt via: <http://www.bu.edu/asllrp/neidle-lfg.pdf>, 26.04.17.
- Newmeyer, F.J. 1998. *Language form and language function*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Newmeyer, F.J. 2010. Formalism and functionalism in linguistics. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Cognitive Science* 1(3). 301-307. <https://doi.org/10.1002/wcs.6>.
- Nichols, J. 1984. Functional theories of grammar. *Annual Review of Anthropology* 13. 97-117. <https://doi.org/10.1146/annurev.an.13.100184.000525>.
- Platzack, C. 1998. *Svenskans inre grammatik – det minimalistiska programmet. En introduktion til modern generativ grammatik*. Lund: Studentlitteratur.
- Radford, A. 1997. *Syntax: A minimalist introduction*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139166898>.
- Schachter, P. 1977. Reference related and role related properties of subjects. P. Cole & J.M. Sadock (red.), *Syntax and semantics 8: Grammatical relations*, 491-518. New York, NY: Academic Press.
- Searle, J. 1969. *Speech act; an essay in the philosophy of language*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139173438>
- Stuurman, F. 1996. Descriptive grammar and formal grammar. E.K. Brown & J.E. Miller (red.), *Concise encyclopedia of syntactic theories*, 75-80. Oxford: Elsevier Science.
- Trask, R.L. 1992. *A dictionary of grammatical terms in linguistics*. London: Routledge.
- Valin, R.D. van & R.J. LaPolla. 1997. *Syntax. Structure, meaning and function*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139166799>.
- Valin, R.D. van. 2001. Functional linguistics. M. Aronoff & J. Rees-Miller (red.), *The handbook of linguistics*, 319-336. Oxford: Blackwell Publishing.